

RUS TILINI O'QITISHNING NOAN'ANAVIY USULLARI

G'ovurova Dilorom

Namangan viloyat Kosonsoy tuman 7-maktab rus tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada rus tilida darslariga qo'yilgan zamonaviy talablar va uni o'qitish shakllari, jumladan, noan'anaviy o'qitish metodikasi ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: rus tili, metod, o'qitish usullari, ta'lim, samaradorlik

Rus tili darslarida matndan asosiy o'qitish vositasi sifatida foydalanish masalasi lingvistik va ilmiy-metodik adabiyotlarda keng yoritilgan. Turli yillarda 20-asrning taniqli tilshunoslari, psixologlari va pedagoglari M.T. Baranov, M.A. Rybnikova, N.M. Shanskiy va boshqa tadqiqotchilar. Bugungi kunda A.D.ning asarlarida. Deikina, T.A. Ladyzhenskaya, M.R. Lvov va boshqa zamonaviy olimlar, u to'liq asoslash oldi. Tilshunoslikda matn «tilni harakatda» ko'rsatadigan kategoriya sifatida ta'riflanadi.

O'quvchini tarbiyalash va rivojlantirishda shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga qaratilgan matnlar alohida rol o'ynaydi: xotira madaniyati, o'tmish, hozirgi va kelajakka munosabat, milliy an'analar, ekologik muammolar va boshqalar [1

Metod so'zi – yunoncha “metodos” so'zidan olingan bo'lib, yo'l, usul ma'nolarini anglatadi. Ta'lim metodi – o'qituvchining o'quvchilar bilan muntazam qo'llaydigan, O'quvchilarga o'z aqliy qobiliyatlarini va qiziqishlarini rivojlantirish, bilim va ko'nikmalarini egallay hamda ulardan amalda ham foydalanish imkonini beruvchi ish usulidir. Belgilangan ta'lim berish maqsadiga erishish bo'yicha ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchilar o'zaro faoliyatini tashkil etishning tartibga solingan usullar majmuasi hisoblanadi.

SUHBAT metodi bu – o'quvchi shaxsini g'ayaviy, ma'naviy, axloqiy jihatdan shakllantirishda o'qituvchining jonli so'zi eng ta'sirchan usullardan biri hisoblanadi. Suhbat uchun mavzu tanlashda uning mazkur sinf o'quvchilari uchun har tomonlama mosligi, dolzarbligi muhim ahamiyatga ega. Suhbat quyidagi mavzularda uyushtirilishi mumkin.

1. Etik mavzular (ijtimoiy, ma'naviy, axloqiy, jamoa orasida o'zini tutish qonun-qoidalari)
2. Estetik mavzular (tabiat go'zalligi, inson go'zalligi, shaxslararo munosabatlar)
3. Siyosiy mavzular (davlatning ichki va tashqi siyosati, dunyo voqealari, xalqaro munosabatlar).
4. Ta'lim va bilishga oid mavzular (koinot va hayvonot dunyosi va boshqalar) kabi mavzularda suhbat tashkil etish ijodiy natija beradi.

Suhbat davomida o'quvchilarga ularning o'z fikrini erkin ifoda etishlari hamda mustaqil fikr yuritishlariga imkon beruvchi savollar bilan murojaat etish juda muhimdir. Bu borada bahs-munozaraning ham katta ahamiyati bor[1].

Shunday qilib, rus tilini o'qitishda ustuvor qoidalar quyidagilar bo'ladi:

- ekstralingvistik (til birliklari va hayotiy haqiqatlarni taqqoslash);
- funksional (til hodisasining nutqdagi o'rni va vazifasini ko'rsatish);
- strukturaviy-semantik (lingvistik hodisalarni tuzilish nuqtai nazaridan ham, ma'no nuqtai nazaridan ham ko'rib chiqish);
- darajalararo va darajalararo aloqalar;
- til birliklaridan foydalanishga me'yoriy-stilistik yondashuv;
- tarixiy sharhlarga havola.

Oxirgi o'n yillikda ona tilini o'rgatish metodikasida. Intensiv o'qitish usullari, o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan yaxlit va samarali ta'lim texnologiyasini yaratish uchun asos bo'lib xizmat qildi:

- mustahkam til bazasini yaratish uchun psixikaning ongli va ongsiz jarayonlarini faollashtiradigan usullardan foydalaniladi;
- vazifalarning butun tizimi kommunikativ faoliyatga qaratilgan;
- jamoaviy hamkorlik uchun sharoitlar yaratiladi.

An'anaviy bo'lmagan darslar- klassik modelning standart darslaridan tubdan farq qiladigan o'quv mashg'ulotlarining yangi konstruktsiyalari. Ular bu darslarning o'rnini bosmaydi, balki ularni to'ldiradi, jonlanish, rang-baranglik keltiradi, qiziqishni oshiradi va shuning uchun o'quv jarayonini takomillashtirishga hissa qo'shadi.

Noan'anaviy darslarning muvaffaqiyati o'qituvchilar va talabalarning bir qator harakatlariga bog'liq:

1) bunday darslarga puxta tayyorgarlik ko'riladi: dastlabki topshiriqlar beriladi, darsning tuzilishi, har bir o'quvchining roli va vazifalari tushuntiriladi, ko'rgazmali qurollar tayyorlanadi;

2) darslarning borishi butun sinfnig ham, alohida o'quvchilarning darajasi va xususiyatlarini, aniq topshiriq olgan o'quvchilarning tabiati va qobiliyatlarini, operatsiyalar ketma-ketligini va boshqalarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan;

3) barcha o'quvchilarning, jumladan, «zaif», «befarq», «qiyin» o'quvchilarning faoliyatini faollashtirishga alohida e'tibor beriladi, shuning uchun har bir kishi faol ish bilan shug'ullanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. To'xtayeva N. Rus tili o'qitishda ta'lim metodlari. Science and Education» Scientific Journal / ISSN 2181-0842
2. X. Toxtaxodjayev "Pedagogika" Toshkent – 2010. 220, 221 – betlar.
3. I. Karimov "Barkamol avlod orzusi" Toshkent- 2000. 133, 134 – betlar
4. O. Z. Suyunov "Pedagogika Psixologiya" fanidan o'quv – uslubiy majmua. Samarqand- 2013

